

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора Лянного Юрія Олеговича
на дисертацію Копочинської Юлії Володимирівни
«Теоретичні і методичні засади формування професійної
ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії
в закладах вищої освіти»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи. В умовах глобалізації, кластеризації та віртуалізації спостерігається криза ідентичності сучасної людини в різних сферах її життєдіяльності, у тому числі і професійній сфері. Професійна ідентичність майбутніх фахівців як відображення особистісного самовизначення є запорукою вмотивованого, ефективного виконання професійних функцій та досягнення успіху у професійній діяльності. Особливої актуальності проблема формування професійної ідентичності набуває у професійній підготовці фахівців соціономічних професій, які передбачають постійну соціальну взаємодію.

Формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії є стрижневим аспектом освітнього процесу, що забезпечує передумови їх оптимальної професійної соціалізації та професійного зростання. Дефіцит професійної ідентичності не лише дезінтегрує механізми самоактуалізації та саморегуляції майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії у професійній діяльності, а й детермінує низький рівень їх професійної компетентності, що негативно впливатиме на якість надання реабілітаційної допомоги різним категоріям населення.

Актуальність теми дисертаційної роботи обґрунтовано наявністю виявлених авторкою об'єктивних суперечностей, а саме: *на державному рівні*: між потребою суспільства у конкурентоспроможних фахівцях з фізичної терапії, ерготерапії, здатних до ефективної реабілітаційної діяльності та відсутністю теоретичних і методичних засад формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в

зкладах вищої освіти; *на теоретико-методологічному рівні*: між необхідністю системного осмислення формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в умовах сучасної парадигми вищої освіти в Україні та недостатньою його теоретичною розробленістю в педагогічній науці; *на технологічному рівні*: між нормативними вимогами до рівня сформованості професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії та реальним рівнем її сформованості; *на особистісному рівні*: між запитом здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на формування їх професійної ідентичності та відсутністю педагогічних умов формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти.

Визначені суперечності та недостатня розробленість питання щодо обґрунтування теоретичних і методичних засад формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти дозволяють об'єктивно констатувати актуальність, своєчасність та доцільність обраного напрямку дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова відповідно до зведеного плану науково-дослідної роботи сфери освіти на тему "Психолого-педагогічні основи формування національно-культурної ідентичності дітей та студентської молоді України в умовах військово-політичних, соціально-економічних і інформаційних викликів ХХІ століття" (ДР № 0120U001013) та відповідно до теми "Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в умовах сучасної парадигми вищої освіти" науково-дослідної роботи кафедри фізичної реабілітації Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 3 від 30 грудня 2015 року).

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Оцінюючи ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень і висновків дисертаційної роботи, доцільно вказати, що зміст дисертації чітко структурований та характеризується логічною цілісністю. Робота включає анотації українською та англійською мовами, вступ, 6 розділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Беззаперечною є актуальність теми дослідження, яку обґрунтовано на достатньому рівні та резюмовано виокремленими дисертанткою об'єктивними суперечностями, які визначають стратегічні орієнтири наукового пошуку щодо розв'язання досліджуваної проблеми. Зміст розділів дисертаційної роботи повністю підпорядкований визначеній меті дослідження, ґрунтовно презентує алгоритм вирішення 7 сформульованих завдань та логічно розкриває об'єкт і предмет дослідження.

Високий ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, результатів та висновків дисертаційної роботи засвідчено адекватною методологічною базою дослідження, ґрунтовним та всебічним теоретичним аналізом проблеми дослідження, аргументованим формулюванням наукових позицій дослідження, достовірними результатами експериментальної перевірки ефективності системи формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти. Високий рівень обґрунтованості теоретичних позицій дослідження забезпечено опрацюванням значної джерельної бази, яка відповідає вимогам ревалентності й актуальності, та включає 432 використаних літературних джерела, у тому числі й іноземних.

Важливим теоретичним здобутком рецензованої роботи є обґрунтування основних положень авторської концепції формування

професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти, що базується на взаємопов'язаних концептах: методологічному, теоретичному та практичному. Методологічний концепт дослідження вичерпно обґрунтовано автором на засадах акмеологічного, гносеологічного, особистісного, діяльнісного, аксіологічного, синергетичного, праксеологічного методологічних підходів.

Провідна ідея дослідження, якої дотримується Ю.В. Копчинська, полягає в осмисленні того, що формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти спрямовується на: врахування інтересів, потреб, переконань та установок здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти щодо майбутньої професійної діяльності у сфері фізичної терапії; визначення ціннісних орієнтацій студентів, створення позитивного образу професійної діяльності та ціннісного ставлення до професійного зростання у сфері фізичної терапії; розвиток ставлення особистості майбутнього фахівця з фізичної терапії, ерготерапії до себе як професіонала; впровадження інноваційних освітніх технологій в освітній процес для визначення студентами нових вершин у пізнанні реабілітаційної діяльності та шляхів її вдосконалення.

Доцільно відзначити, що достатню обґрунтованість наукових положень та висновків роботи забезпечено використанням комплексу методів дослідження, які адекватні сформульованій меті і завданням дослідження та дозволяють об'єктивно оцінити результати експериментального дослідження, а саме: *теоретичних* (компаративний аналіз, ретроспективний аналіз, синтез, порівняння та контент-аналіз, узагальнення власного досвіду науково-педагогічної діяльності; абстрагування, класифікація, проектування та інтерпретація, конкретизація, моделювання), *емпіричних* (спостереження, анкетування, педагогічний експеримент), *статистичних* (критерій узгодженості Пірсона χ^2 , факторний аналіз даних для кількісної та якісної оцінки результатів педагогічного експерименту).

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій рецензованої дисертаційної роботи, засвідчено масштабністю вихідного матеріалу на емпіричному рівні наукового дослідження; коректністю визначених критеріїв, показників і рівнів сформованості професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії; адекватністю та достатністю використаних методів дослідження, у тому числі статистичної обробки матеріалу дослідження; можливістю повторного відтворення дослідно-експериментальної роботи; репрезентативністю вибірок і статистичною значущістю експериментальних даних; об'єктивним аналізом та інтерпретацією результатів наукової роботи. Результати експериментального дослідження переконливо доводять ефективність розробленої автором системи професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти. Доцільно також відзначити, що проміжні і загальні висновки дисертаційної роботи вичерпно відображають основні результати дослідження відповідно до визначених мети і завдань, свідчать про їх досягнення та підтвердження висунутої гіпотези дослідження.

Достовірність наукових результатів дисертаційного дослідження також забезпечено широкою апробацією результатів дисертаційного дослідження на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Вищевикладене дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, є обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна одержаних дисертанткою результатів полягає в тому, що в роботі вперше науково обґрунтовано теоретичні і методичні засади формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти; розроблено та експериментально перевірено систему формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти, що включає: авторську концепцію формування професійної ідентичності майбутніх

фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти; модель системи, яка складається з цільового, теоретико-методологічного, змістового, процесуального та критеріально-діагностичного блоків; педагогічні умови (інтенсифікація змістового наповнення освітніх компонентів освітньо-професійної програми “Фізична терапія” першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 227 “Фізична терапія, ерготерапія” галузі знань 22 “Охорона здоров’я” відповідно до особливостей реабілітаційної діяльності у сфері фізичної терапії; інтеграція в освітньому процесі модульних технологій навчання, проблемно орієнтованого навчання, командно орієнтованого навчання, навчання на основі вирішення ситуаційних завдань, проектно орієнтованого навчання та інформаційно-комунікаційних технологій; організація неформальної освіти майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії; розвиток творчого потенціалу та професійної майстерності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії у процесі проведення клінічних практик) і навчально-методичний супровід;

У дисертаційній роботі запропоновано авторське визначення понять “формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти” та “професійна ідентичність майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, яка формується в закладах вищої освіти”.

Дисертанткою уточнено зміст структурних компонентів (мотиваційний, пізнавальний, операційно-технологічний, особистісний, поведінковий) професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, яка формується в закладах вищої освіти; критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний та емоційно-емпатійний), показники та рівні (базовий, поглиблений, вищий) сформованості професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії; а також зміст професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в Норвегії, Австрії та Великій Британії;

Позитивно оцінюючи практичну значущість результатів дисертаційного дослідження Ю.В. Копочинської, доцільно зазначити, що дисертанткою розроблено та впроваджено в освітній процес вітчизняних закладів вищої освіти систему професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії. Цінним науково-практичним здобутком є розробка автором навчально-методичного супроводу, що включає монографію “Формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти: теорія та методика”; навчальні посібники у співавторстві “Основи кінезіотейпування, “Професійна етика та деонтологія в реабілітації”, “Фізична реабілітація при ендопротезуванні органів та суглобів”, “Фізична реабілітація при хірургічних захворюваннях”; тестові завдання з освітніх компонентів “Теорія і практика фізичної терапії” та “Вступ до спеціальності”; робочі програми освітніх компонентів: “Вступ до спеціальності”, “Теорія і практика фізичної терапії”, “Професійна майстерність (за професійним спрямуванням)”; авторські програми з тренінгових модулів для неформальної освіти: “Кінезіотейпування”, “Класичний масаж”, “Реабілітаційний масаж”, “Іспанський масаж обличчя”, “Йога-терапія як засіб реабілітації при порушеннях опорно-рухового апарату людини”, “Медовий масаж”, “Прикладна анатомія та фізіологія в роботі реабілітолога”, “Вісцеральна терапія”.

Результати дисертаційного дослідження, зокрема, навчально-методичне забезпечення, розроблене автором, можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти, які здійснюють професійну підготовку майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, під час складання освітньо-професійних програм і навчальних планів, написання навчальних посібників для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, а також у системі підвищення кваліфікації фізичних терапевтів й ерготерапевтів.

Доцільно також відзначити, що основні положення та результати дослідження впроваджено в освітній процес п'яти вітчизняних закладів вищої освіти, що підтверджено відповідними довідками.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях. Аналіз публікацій Ю.В. Копчинської засвідчив їх якісну і кількісну відповідність вимогам до оприлюднення результатів докторської роботи. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в 60 наукових і навчально-методичних працях, серед яких: 1 монографія, 2 статті у колективних монографіях, 3 навчальні посібники, 21 стаття у наукових фахових виданнях України, 10 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, що належать до міжнародних наукометричних баз даних, зокрема 1 стаття у виданні, яке включено до наукометричної бази Scopus, 16 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 7 наукових праць, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Структура і зміст автореферату є ідентичними основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, наведені в авторефераті, вичерпно і належним чином розкриті в рукописі дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно та високо оцінюючи наукові здобутки Ю.В. Копчинської, вважаємо за доцільне відзначити окремі дискусійні положення та висловити деякі побажання і зауваження до змісту дисертації.

1. У підрозділі 1.2 розділу 1 представлено дефінітивний аналіз ключових понять дослідження, на підставі якого інтерпретовано авторські трактування понять «професійна ідентичність майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії» та «формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти». Вважаємо, що зміст цього підрозділу перевантажений аналізом сутності понять, які не

становлять основу для формулювання зазначених базових понять дослідження, оскільки в них не згадуються, навіть опосередковано. Це такі поняття як «здоров'я», «фізичний стан», «відновлення», «реабілітація», «ринок реабілітаційних послуг». Натомість, на нашу думку, значно збагатило й розширило вітчизняний словник авторське трактування / уточнення таких ключових понять як «професійна ідентичність», «майбутній фахівець з фізичної терапії», «майбутній фахівець з ерготерапії».

2. У цьому ж підрозділі 1.2 розділу 1 на с. 75-76 подано авторське визначення понять «формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти», що розглядається як «неперервний та цілеспрямований процес оволодіння професією фізичного терапевта шляхом забезпечення якісної професійної підготовки студентів...» та «професійна ідентичність майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії», що розуміється автором як «результат професійного самовизначення та ототожнення себе в майбутній професії фізичного терапевта, який забезпечує орієнтацію та взаємодію у професійному співтоваристві фізичних терапевтів, узгодженість реального та ідеального професійного образу “Я – фізичний терапевт”, професійний розвиток, професійну самосвідомість та професійне самопізнання, що дозволять реалізувати творчий потенціал у професійній діяльності. Дещо незрозумілим є використання в тлумаченні зазначених понять лише «фізичного терапевта» та відсутність «ерготерапевта».

3. У розділі 2 автором здійснено ґрунтовний аналіз зарубіжного досвіду формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти. У висновках до цього розділу (с. 173) резюмовано основні організаційно-методологічні аспекти формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії у зарубіжних закладах вищої освіти. На нашу думку, доцільним було б лаконічно проаналізувати можливості реалізації та інтеграції виявлених

позитивних аспектів зарубіжного досвіду у вітчизняну систему підготовки таких фахівців.

4. Дискусійним, на нашу думку, є такий показник емоційно-емпатійного критерію, як «потреба у схваленні» (підрозділ 3.3, с. 221), оскільки для професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії на перший план висувається не «потреба в зовнішньому заохоченні», а «потреба в отриманні реальних результатів своєї діяльності та їх адекватному оцінюванні». З цієї позиції більш оптимальним було б виокремлення рефлексивного критерію, зважаючи на те що, у клінічній практиці емпатія розглядається, як когнітивна, а не емоційна форма пізнання, оскільки емоційні реакції вважаються перешкодою для об'єктивності працівників галузі охорони здоров'я.

5. На с. 249 (підрозділ 4.2) відображено рис. блоків авторської моделі, які включають цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, процесуальний та критеріально-діагностичний блоки. Натомість в опису до цього рис. замість процесуального фігурує організаційно-технологічний блок. На с. 250 (підрозділ 4.2) одним із завдань цільового блоку є «професійно адаптувати майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії до виконання фахових функцій у складі мультидисциплінарної команди». Дискусійним є коректність поняття «адаптувати» у контексті зазначеного, більш доцільним було б замість поняття «пристосовувати» задіяти, наприклад, поняття «підготувати».

6. У підрозділі 5.4 «Розвиток творчого потенціалу та професійної майстерності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії у процесі проведення клінічних практик» розгорнуто представлено специфіку організації та проведення клінічних практик, однак, на нашу думку, питання яким чином здійснюється розвиток творчого потенціалу та професійної майстерності студентів, у чому полягають їх особливості, розкрито фрагментарно.

Разом з тим, висловлені зауваження і побажання не знижують

позитивного враження від науково-теоретичного та методичного рівня проведеного дослідження, суттєво не впливають на загальну оцінку рецензованої роботи, і носять більш рекомендаційний характер.

Загальні висновки. Дисертаційна робота Копочинської Юлії Володимирівни «Теоретичні і методичні засади формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти» є цілісним, завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке містить нові науково обґрунтовані результати в галузі теорії і методики професійної освіти, та в якому вирішується важливе наукове завдання, що полягає у розробці та експериментальній перевірці системи формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти.

Зважаючи на актуальність теми дослідження, наукову новизну та практичну цінність наукових положень та висновків дослідження, їх обґрунтованість та достовірність, дисертаційна робота «Теоретичні і методичні засади формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти» відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 до докторських дисертацій, а її авторка Копочинська Юлія Володимирівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Ректор Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка,

доктор педагогічних наук,

професор

Ю.О. Лянной

*Юлія Лянной, доц. зав. кафедрою
педагогічних методик
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка*